

4. Kostenko, T. M., & Hudym, I. M. (2019). *Navchannia ditei iz porushenniamy zoru: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Teaching Children with Visual Impairments: A Teaching and Methodological Guide]*. Kharkiv: Vydavnytstvo «Ranok». [https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/Inkliuziia/Navchannia%20ditei%20iz%20porushenniamy%20zoru%20\(Kostenko_Hudym\).pdf](https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/Inkliuziia/Navchannia%20ditei%20iz%20porushenniamy%20zoru%20(Kostenko_Hudym).pdf) [in Ukrainian].

5. Kulbida, S. V., & in. (2019). *Navchannia ditei iz porushenniamy slukhu: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Teaching Children with Hearing Impairments: A Teaching and Methodological Guide]*. (216 s.). Kharkiv: Vydavnytstvo «Ranok». [https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/Ynkliuziia/Navchannia%20ditei%20iz%20porushenniamy%20slukhu%20\(Kulbida%20ta%20in\).pdf](https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/Ynkliuziia/Navchannia%20ditei%20iz%20porushenniamy%20slukhu%20(Kulbida%20ta%20in).pdf) [in Ukrainian].

6. Petrovska, T. (2018). *Pedahohika. Dydaktychni materialy [Pedagogy. Didactic materials]*. (2-he vyd., s. 20-55). Kyiv: Olimp. l-ra. <http://catalogue.nlu.org.ua/?arg4=Dydaktyka> [in Ukrainian].

7. Taranchenko, O. M. (2023). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy v umovakh myru i viiny [Education of persons with special needs in peace and war]. *V Materialy IKh Mizhnarodnoho konhresu zi spetsialnoi pedahohiky ta psykholohii* (s. 491-497). Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, Kyiv, Ukraina. <https://ispukr.org.ua/articles/23/2023%20ZBIRNYK%20TEZ.pdf> [in Ukrainian].

8. Tatiachykova, I. V. (2017). *Sotsializatsiia dytyny z vadamy rozvytku: teoriia, dosvid, tekhnolohii [Socialization of a child with developmental disabilities: theory, experience, technologies]*. (457 s.). Sloviansk: Vydavnytstvo B.I. Matorina. <https://aqce.com.ua/download/publications/432/385.pdf> [in Ukrainian].

9. Khokhlina, O. P. (2009). Zabezpechennia sotsializatsii dytyny yak meta diialnosti spetsialnoho osvitnoho zakladu. *Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli [Ensuring the socialization of the child as the goal of the activity of a special educational institution. Didactic and socio-psychological aspects of correctional work in a special school]*. (Vyp. 11, s. 287-291). Kyiv: Naukovyi svit. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/38127/1/Khokhlina%20O.P.%2019.pdf> [in Ukrainian].

УДК 37.04:727

Юрій Крамчанінов,

аспірант Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

kramchaninov87@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0004-1089-0286>

Yurii Kramchaninov,

PhD student at the Mykola Yarmachenko

Institute of special education and psychology

National Academy of Educational Sciences

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна,
вул. Берлинського 9, м. Київ, 04060, Україна

Institute of Special Pedagogy and Psychology
named Mykola Yarmachenko of the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
9 Berlinsky st., Kyiv, 04060, Ukraine

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

MODERN APPROACHES TO CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE FOR CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз сучасних підходів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з розладами аутистичного спектра (РАС). Проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами набуває широкої актуальності. В нашій державі постійно відбувається реформування і модернізація освіти. Реформування освіти в Україні сьогодні пов'язують із задоволенням освітніх потреб, інтересів і реалізацією потенційних можливостей розвитку особистості кожного члена суспільства, зокрема громадян з інвалідністю та особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. Інклюзивну освіту спрямовано на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, охоплюючи тих, хто має особливі освітні потреби. До цієї групи належать діти з розладами аутистичного спектра. Більшість досліджень підкреслюють важливість забезпечення просторової доступності та розглядають інклюзію як багатоконпонентний процес, що охоплює адаптацію навчальних програм, матеріально-технічне забезпечення та розвиток педагогічних компетенцій. Концепції універсального дизайну та структурованого навчання відповідають освітнім потребам дітей з РАС, даючи їм можливість успішно

адаптуватися в освітньому середовищі. Такі ключові компоненти як предметно-просторові, змістовно-методичні та комунікативно-організаційні ресурси сприяють формуванню безпечного та підтримуючого навчального простору. Організація інклюзивного середовища має ґрунтуватися на принципах гнучкості, індивідуалізації та візуальної підтримки, які допомагають дітям з розладами аутистичного спектра досягти оптимальної соціальної адаптації та навчальної успішності.

Ключові слова: розлад аутистичного спектра (РАС), інклюзивне освітнє середовище, універсальний дизайн, структуроване навчання, просторова доступність.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of existing approaches to creating an inclusive healthy environment for children with autism spectrum disorder (ASD). The problem of finding children with special needs is becoming increasingly relevant. Nowadays, the authorities are gradually seeking reform and modernization of lighting.

The reform of lighting in Ukraine today is related to the satisfaction of everyday needs, interests and the implementation of potential opportunities, the development of the peculiarities of the skin member of the family, the development of validity and special lighting needs in the minds of an inclusive lighting environment. Inclusive lighting is aimed at ensuring equal opportunities for all students, including those who have special lighting needs. This group includes children with autism spectrum disorders. Most research emphasizes the importance of ensuring spatial accessibility and considers inclusion as a richly complex process that supports the adaptation of initial programs, material and technical security and the development of pedagogical systems etentsiy. The concepts of universal design and structured learning meet the educational needs of children with ASD, allowing them to successfully adapt to the environment. Such key components as subject-space, spatial-methodological and communicative-organizational resources contribute to the formation of a safe and supportive initial space. The organization of an inclusive environment can be based on the principles of flexibility, individualization and visual support, which helps children with autism spectrum disorders achieve optimal social adaptation and initial success.

Key words: autism spectrum disorder (ASD), inclusive environment, universal design, structured learning, wide accessibility

Актуальність дослідження. Процес європейської інтеграції України сприяє перегляду багатьох моментів в освіті, особливо, що стосується інклюзії та доступу дітей з інвалідністю до якісної освіти. Доступ до освіти починається з просторового середовища доступності, що пов'язано з вимогами, які висуваються до розробки продуктів інклюзивного дизайну як оптимального

інструменту створення комфортного, безпечного, естетичного продукту просторового середовища доступності.

Освітнє середовище є зовнішнім ресурсом, який необхідно визначити і задіяти, щоб він став допоміжним засобом навчально-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, простором, де формується їхня здатність до самостійності, цілеспрямованості, соціальної взаємодії [7].

Створення інклюзивного освітнього середовища – це не лише відкриття інклюзивних груп (класів) або забезпечення архітектурної доступності, це також розроблення адаптованих освітніх програм, спеціальне матеріально-технічне забезпечення, підвищення компетентності педагогічних працівників та руйнування суспільних стереотипів щодо освіти таких дітей [8].

У матеріалах про інклюзивну практику часто зустрічаються поняття, які пов'язані зі створенням безперешкодної освіти для осіб з особливими потребами, та термін «універсальний дизайн». Це підхід, що забезпечує філософську основу для розробки широкого спектра навчальних продуктів та довкілля з урахуванням потреб усіх учнів. Це поняття є важливим у контексті становлення правильного концептуального підходу до впровадження інклюзивної практики. Водночас українська система освіти все ще лишається досить консервативною щодо оснащення та оформлення простору.

Сьогодні питання навчання дітей з розладами аутистичного спектра в освітньому просторі є актуальним та важливим. Складнощі впровадження освіти для дітей з РАС пов'язані з різноплановими дефіцитами та особливостями цих дітей, зокрема із специфікою сприймання, особливостями сенсорної обробки, прагненням до чіткого порядку, алгоритмів, повторюваності тощо. В них інший спосіб сприймання та мислення, що впливає на їхнє просторове сприймання, досвід, усвідомленість та використання навколишнього середовища. Без ефективної фільтрації та вибірковості уваги дітям та дорослим з РАС складно усвідомити оточуюче середовище.

Для введення дитини з РАС в освітній простір потрібно реалізувати освітні технології психолого-педагогічного супроводу дитини в освітньому закладі.

Створення спеціальних умов задля зменшення стресогенності навколишнього середовища сприятиме оптимальному навчанню та розвитку дитини з РАС.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Сутність освітнього середовища та його функції досліджували вчені: Л. Андреева, А. Артюхіна, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Браун, Дж. Гібсон, О. Гора, Г. Горська, Н. Зибина, С. Максимова, В. Мастерова, У. Мейс, Т. Менг, О. Мондонен, С. Мякішев, Л. Ориніна, О. Пехота, С. Пімонова, І. Подольська, В. Рибалка, В. Семиченко, Н. Сенченко, В. Серіков, С. Сисоєва, М. Турвей, В. Ясвін та інші.

На основі вивчення робіт Є. Климова, В. Ясвина, С. Тарасова, в яких запропоновано складові освітнього середовища навчального закладу, було виокремлено структуру інклюзивного освітнього середовища як простору соціалізації дітей з різними можливостями і особливостями, що містить в собі просторово-предметний, змістовно-методичний і комунікативно-організаційний компоненти.

Просторово-предметний компонент – це матеріальні можливості освітнього закладу – доступна (безбар'єрна) архітектурно-просторова організація; забезпеченість сучасними засобами і системами, відповідними освітнім потребам дітей.

Змістовно-методичний компонент містить в собі адаптований індивідуальний маршрут розвитку дитини, варіативність і гнучкість освітньо-виховних методик, форм і засобів.

Комунікативно-організаційний компонент – це особистісна і професійна готовність педагогів до роботи у змішаній (інтегрованій) групі, сприятливий психологічний клімат у колективі, управління командною діяльністю фахівців.

Предметно-просторовий компонент інклюзивного освітнього середовища – це, передусім, доступний та безбар'єрний архітектурний простір. Саме в цьому компоненті важливо спиратися на ергономічні принципи та норми.

Для комфортного перебування дітей в освітньому середовищі потрібно дотримуватись певних ергономічних вимог щодо організації простору. Проектувати простір для дитини потрібно так, щоб вона могла в будь-який момент адаптувати його під себе та свої ергономічні параметри. Меблі та

обладнання в ігрових та навчальних приміщеннях повинні мати оптимальні габаритні розміри на різний вік дитини.

М. Маркович виділяє певні особливості сприйняття дитиною інтер'єрного середовища, які потрібно враховувати під час створення освітніх приміщень:

- «діти акцентують увагу на чітких, зрозумілих, простих формах;
- невеликі за площею об'єкти, розташовані на рівні очей дитини;
- зображення, які пропонують дітям, повинні нести в собі запас інформації, необхідний для цього віку;
- всі об'єкти, що оточують дитину, повинні мати високий ступінь естетичної цінності та виконуватись на професійному рівні;
- у полі зору дитини, на тлі нейтрального середовища, повинна бути невелика кількість елементів, що служать композиційними, колірними і навчальними акцентами;
- просторове середовище має постійно змінюватись та трансформуватись, бути гнучким, забезпечувати свободу пересування;
- більшість елементів має перебувати в полі зору і в зоні досяжності дитини, нести ігрове навантаження;
- на спокійному, нейтральному кольоровому тлі приміщення об'єкти, що мають педагогічне значення, повинні виділятися яскравими відкритими кольорами (фурнітура, висувні шухляди, навчальні картинки та ін.)» [3].

Середовище, де дитина буде розвиватись чи відпочивати, може впливати на неї як негативно, так і позитивно. «Негативні чинники, такі як гуркотіння дверима, гучні дзвінки, мерехтіння ламп та різні запахи, – все це може призвести до фрустрації чи погіршення стану дитини» [9].

Деякі дослідники (Akalin, S., Sucuoglu B., 2015; Corps P., 2008; Stronge J.-H., Tucker P.-D., 2004; Wong H.-K., Wong R.-T., 2009, 2014) довели, що ретельно продумане та спеціально організоване приміщення класу впливає на формування особистісних та соціальних якостей учнів у цілому та на зміст, форму та продуктивність їхньої освітньої діяльності зокрема.

Науковці у Великій Британії дійшли висновку, що підвищенню академічної ефективності читання, письма та математики сприяло врахування в освітньому процесі таких характеристик:

- натуральність (світло та температура);
- стимуляція (колір та візуальна складність);
- персоналізація (гнучкість, спрямованість на особистість учнів та їхня можливість здійснювати вибір).

Дослідники також переконливо довели, що оснащення та оформлення класу може як допомагати, так і перешкоджати самостійному функціонуванню учнів, їхньому самопочуттю у класі та здатності дотримуватися встановлених правил.

Мета статті – теоретично-методологічне обґрунтування сучасних підходів до створення інклюзивного освітнього середовища, визначення особливостей його організації для дітей з РАС в закладі освіти.

Методи дослідження. У статті використано такі методи: аналіз, порівняння та систематизація науково-методичних, вітчизняних та зарубіжних літературних джерел із спеціальної психології та педагогіки.

Результати дослідження. Інклюзія в освітній сфері – динамічний процес позитивного реагування на багатоманітність учнівського контингенту та ставлення до індивідуальних відмінностей не як до проблем, а як до можливостей для збагачення навчального процесу [4].

Коли ми говоримо про інклюзивне освітнє середовище, то маємо на увазі сукупність спеціальних освітніх умов, що забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей без дискримінації; вид освітнього середовища, що забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу можливості для ефективного розвитку та саморозвитку [5].

Щоб досягти позитивних змін в організації освітнього простору, потрібно застосувати системний підхід, який передбачає нові концептуальні орієнтири. Тож ключовими компонентами ефективного навчального середовища можна назвати продуманість та упорядкованість.

Ресурси середовища в процесі підготовки та впровадження інклюзивного навчання – це ціла система чинників, що мають підтримувальний, стимулюючий та корекційно-розвивальний потенціал.

Виділяють три групи таких ресурсів:

- 1) предметно-просторові ресурси – структурування простору, визначення певних зон для діяльності, використовуючи певні візуальні опори, з метою зробити середовище зрозумілим, керованим і сприятливим для уваги та розуміння;
- 2) організаційно-сміслові ресурси містять в собі структурування різних сфер життєдіяльності, візуальну підтримку, елементи програми ТЕАССН, модифікацію навчальних завдань;
- 3) соціально-психологічні ресурси, до яких належать значущі люди, соціальні ролі, соціальні потреби, прихильності та звички.

Урахування та використання всіх зазначених груп зовнішніх ресурсів готує дітей з РАС до введення в освітнє середовище, але потрібна також робота над розкриттям і розвитком ресурсів самих дітей.

Забезпечення структурованого освітнього середовища дає такі переваги, як відчуття безпеки, чіткість та зрозумілість поведінки відповідно до певних зон, передбачуваність діяльності.

Організація для дітей з розладами аутистичного спектру структурованого навчання надає можливість формування у них навчальних навичок та здатності до цілеспрямованої пізнавальної діяльності, а також виступає одним із чинників становлення їхньої самостійності, здатності до інклюзивного навчання та соціальної адаптації.

Оснащення навчального середовища з опорою на структурованість й візуальну підтримку зменшує дестабілізаційні чинники для дітей з РАС, сприяє розвитку їхньої здатності до цілеспрямованої самостійної діяльності разом з однолітками та формуванню в них соціального інтелекту.

М. Мостафа [12] протягом 10 років проводила дослідження та розробила методіку організації простору для дітей з РАС «Index of Autism ASPECTSS», яку спрямовано на створення більш сприятливого оточуючого середовища. Враховуючи особливості дітей з розладами аутистичного спектру, вона виділила

такі рекомендації:

- безпека простору – це те, чого шукають діти з РАС, які мають змінений погляд на навколишнє середовище;

- акустика – контроль акустичного середовища для мінімізації еха, фонового шуму та реверберації (це допомагає покращити поведінку, збільшити тривалість уваги);

- перехідні зони – наявність цих зон допомагає дитині відслідкувати та проаналізувати свої відчуття від одного рівня стимулу до іншого;

- сенсорне зонування – групування просторів відповідно до їхнього допустимого рівня стимулу з перехідними зонами;

- просторові послідовності – безперервне протікання простору від однієї діяльності до наступної;

- розподіл простору – визначення та обмеження сенсорного середовища для кожної діяльності, організації класу;

- простір для усамітнення, який забезпечує перепочинок від надмірної стимуляції або переключення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі діти, незалежно від свої освітніх потреб, здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. Створення інклюзивного середовища являє собою гнучку, індивідуалізовану систему, що передбачає не лише пристосування фізичного середовища, а й підготовку педагогів, зміну системи надання вихованцям можливості навчатись за індивідуальним навчальним планом, забезпечення медико-соціального, психолого-педагогічного та наукового супроводу, створення навчальних програм, навчально-методичного забезпечення тощо.

Створення високоорганізованого простору робить довкілля для аутичної дитини чітким, впорядкованим та передбачуваним. Е. Шоплер стверджував, що діти з РАС ефективно навчаються з опорою на принцип структурованості та візуальну підтримку [13].

Використання візуальної підтримки надає можливість дітям з розладами

аутистичного спектра отримати сталі й незмінні орієнтири, які сприяють їхній саморегуляції. Відповідно знижується рівень стресу та прояви небажаної поведінки, а підвищується адаптаційна здатність.

Структуроване навчання як система для організації середовища ґрунтується на розумінні та врахуванні особливостей, труднощів та характеристик дітей з розладами аутистичного спектра.

За умови планування освітнього простору варто враховувати його багатофункційність та передбачити такі зони:

- навчальна (зона навчальних занять та предметно-практичної діяльності);
- ігрова (зона для ігор і рухових занять);
- куточок «жива природа» (зона спостережень за рослинами, тваринами);
- релаксаційна (зона відпочинку та усамітнення).

З набуттям дітьми більшої самостійності рівень структурування простору варто поступово знижувати [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Азін, В.О., Грибальський, Я.В., Байда, Л.Ю., & Красюкова-Еннс, О.В. (2013). *Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник*. К. 128 с.
2. Косенко, Д.Ю., Донець, К.В., Жембровська, Т.Ю., & Чебикіна, М.В. (2018). Меблі для гнучкого навчального простору в умовах обмеженої площі класного приміщення / *Технології та дизайн*. No 1 (26).
3. Основи проектування інтер'єрів: курс лекцій. (2016). Ч. 2 / [Укл. М.Й. Маркович]. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 75 с.
4. Островська, К.О., Качмарик, Х.В., & Дробіт Л.Р. (2017). *Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра: навчальний посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 124 с.
5. Синьов, В.М., & Шульженко, Д.І. (2016). Інклюзивні проблеми дітей з аутистичним спектром порушень в загальноосвітній школі / *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 32. Ч. 2. С. 125–129.
6. Скрипник, Т.В. (2013). *Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч.-метод. посіб.* / Т. В. Скрипник. К.: «Гнозіс». 60 с.

7. Скрипник, Т.В. (2019). *Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія* /Тетяна Вікторівна Скрипник. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 208 с.
8. *Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі : навчально-наочний посіб.* / Укл. Т. Скрипник. (2015). К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 56 с.
9. Турчик, Ю.С. (2011). Принципи та прийоми дизайну інтер'єру дитячого центру раннього розвитку. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 28. С. 180–184. UR L: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Spam_2_011_28_26
10. Al-Azawei, A., Parslow, P., & Lundqvist, K. The Effect of Universal Design for Learning (UDL) Application on E-learning Acceptance: A Structural Equation Model. *International Journal of Inclusive Education*. Vol. 21. No 8. P. 54–87.
11. Classrooms. *Educational sciences-theory & practice*, 15/3. P. 739–758. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1067425.pdf>
12. Mostafa, M. Architecture for autism: Autism ASPECTSSTM in School Design, Archnet-IJAR, Volume 8 – Issue 1 – March 2014 – (143– 158) Section: Original Research Articles , Copyright © 2014 Archnet- IJAR, *International Journal of Architectural Research*.
13. Schopler, E., Mesibov, G., & Hearsey, K. (1995). Structured teaching in the TEACCH system. In E. Sawyer M. *Connecting with families to facilitate and enhance Involvement* (2014). *Teaching exceptional children*. Vol. 47, 3. P. 172–179. URL: <https://doi.org/10.1177/0040059914558946>.

REFERENCES

1. Azin, V.O., Grybalskyi, Ya.V., Baida, L.Yu., & Krasnyukova-Enns, O.V. (2013). *Dostupnist ta universalnyi dyzain: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Accessibility and Universal Design: A Teaching Guide]*. K. 128 s. [in Ukrainian].
2. Kosenko, D.Yu., Donets, K.V., Zhembrovska, T.Yu., & Chebykina, M.V. (2018). *Mebli dlya hnuchkoho navchalnoho prostoru v umovakh obmezhenoi ploshchi klasnoho prymishchennia / Tekhnolohii ta dyzain [Furniture for flexible learning space in limited classroom space]*. No 1 (26). [in Ukrainian].
3. *Osnovy proektuvannia interieriv: kurs lektsii. (2016). [Fundamentals of Interior Design: Lecture Course]*. Ch. 2 / [Ukl. M.Yi. Markovych]. Ternopil: TNPU im. V. Hnatyuka. 75 s. [in Ukrainian].

4. Ostrovska, K.O., Kachmaryk, Kh.V., & Drobit, L.R. (2017). *Osnovy diahnostryky ditei z rozladamy autystychnoho spektra: navchalnyi posibnyk. [Basics of diagnosing children with autism spectrum disorders: a training manual]*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. 124 s. [in Ukrainian].
5. Syniov, V.M., & Shulzhenko, D.I. (2016). Inklyuzyvni problemy ditei z autystychnym spektrom porushen v zahalnoosvitnii shkoli [Inclusive problems of children with autism spectrum disorders in general education schools]. / *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia: zb. nauk. prats.* Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova. Vyp. 32. Ch. 2. S. 125–129. [in Ukrainian].
6. Skrypnyk, T.V. (2013). *Standarty psykholohopedahohichnoi dopomohy ditiam z rozladamy autychnoho spektra [Standards of psychological and pedagogical assistance to children with autism spectrum disorders]: navch.-metod. posib.* / T.V. Skrypnyk. K.: «Hnozis». 60 s. [in Ukrainian].
7. Skrypnyk, T.V. (2019). *Dity z autyzmom v inklyuzii: stsenarii uspihhu: monohrafiia [Children with autism in inclusion: success scenarios: monograph]* / Tetiana Viktorivna Skrypnyk. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. 208 s. [in Ukrainian].
8. *Tekhnolohii psykholohopedahohichnoho suprovodu ditei z autyzmom v osvitnomu prostori: navchalno-naochnyi posib. [Technologies of psychological and pedagogical support of children with autism in the educational space: teaching and visual aid.]* / Ukl. T. Skrypnyk. (2015). K.: TOV «Vydavnychiy dim Pleiady». 56 s. [in Ukrainian].
9. Turchyk, Yu.S. (2011). Pryntsypy ta pryimy dyzainu inter'ieru dytiachoho tsentru rannioho rozvytku [Principles and techniques of interior design for a children's early development center]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. Vyp. 28. S. 180–184. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Spam_2011_28_26 [in Ukrainian].
10. Al-Azawei, A., Parslow, P., & Lundqvist, K. The Effect of Universal Design for Learning (UDL) Application on E-learning Acceptance: A Structural Equation Model. *International Journal of Inclusive Education*. Vol. 21. No 8. P. 54–87. [in English].
11. Classrooms. *Educational sciences-theory & practice*, 15/3. P. 739–758. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1067425.pdf> [in English].
12. Mostafa, M. Architecture for autism: Autism ASPECTSSTM in School Design, Archnet-IJAR, Volume 8 – Issue 1 – March 2014 – (143– 158) Section: Original Research Articles , Copyright © 2014 Archnet- IJAR, *International Journal of Architectural Research*. [in English].

13. Schopler, E., Mesibov, G., & Hearsey, K. (1995). Structured teaching in the TEACCH system. In E. Sawyer M. Connecting with families to facilitate and enhance Involvement (2014). *Teaching exceptional children*. Vol. 47, 3. P. 172–179. URL: <https://doi.org/10.1177/0040059914558946> [in English].

УДК 37.013:376

Віталій Литовченко,

доктор філософії (PhD),

член Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України

E-mail: realvitalylytovchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1869-6168>

Vitalii Lytovchenko,

Doctor of Philosophy (PhD),

member of the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine

Молодіжна рада при Міністерстві охорони здоров'я України, Київ, Україна

вул. Грушевського, 7, Київ, 01601, Україна

Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine, Kyiv, Ukraine

7 Hrushevskoho St., Kyiv, 01601, Ukraine

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

TO THE PROBLEM OF ENSURING AN INCLUSIVE APPROACH IN MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Анотація. У статті окреслено нові виклики, з якими буде стикатися медична освіта під час війни та у повоєнний період: поновлення кваліфікації медиків, які були мобілізовані та довгий час не мали необхідної медичної практики, медиків, які через поранення отримали інвалідність, здобуття медичної освіти бойовими медиками, серед яких також є особи з інвалідністю внаслідок війни. Акцентовано, що на сучасному етапі у здійсненні досліджень необхідно враховувати історичні аспекти, сучасний національний контекст, міжнародні